

PERSOONLIJKE MOTIVATIE EN VISIE

Kunsteducatie in het kader van museumpubliekswerking betekent voor mij onder andere een museum zo toegankelijk mogelijk maken voor zoveel mogelijk bezoekers. De betrokkenheid die ik voel ten aanzien van deze doelstelling, vertrekt vanuit mijn eigen ervaring met een burn-out en de kwetsbaarheid die ik daarbij gevoeld heb. De zoektocht naar esthetiek, kunst, rust en stilte, om te kunnen ontprrikelen, leidde me naar het museum en naar de natuur.

Omdat ik enkel nog mijn lichaam als kompas had, besloot ik zelf allerlei soorten lichaamswerk te doen in de aanloop naar beterschap. Daardoor kwam ik een tijd geleden opnieuw in contact met systemisch opstellingswerk. Wat me vooral interesseert aan deze methode is dat een opstelling snel en zonder veel woorden, met voornamelijk de inzet van het lichaam en bewegingen, laat zien wat de verborgen verbanden zijn in een groter geheel. Het gaat over het herkennen van wat essentieel is uit alle aanwezige diversiteit, zonder intentie, zonder angst, zonder vooroordelen, puur vertrouwend op wat er is.

Enkele ervaringen in het werkveld als gids en stagiaire in de museumsector, hebben iets veranderd in mijn eigen kunstbeleving. Het kijken door het gebruik van visible thinking routines, tijdens een gesprek dat gefaciliteerd wordt door een blinde host in het KMSKA (Radio Bart). Ook door zelf te leren hoe ik een slow focus rondleiding kan geven met de VTS-techniek in het FOMU. En nadien door het ontwikkelen van een workshop met een soundscape via bodypercussie in een tentoonstelling van Grace Ndiritu in het FOMU. Deze ervaringen bezorgden me, opeenvolgend, een andere, intensere beleving van het kunstwerk.

Ik wil daarom in mijn onderzoek graag bijdragen aan de inzet van het lichaam in kunsteducatie door een nieuwe methode te ontwikkelen voor een ontmoeting tussen kunst en lichaam en hiermee te experimenteren.

Dit onderzoek daagt me ook uit rond de vraag op welke manier ik mijn eigen makerschap wil inzetten. Door mijn achtergrond in de theaterwetenschap en de opleiding woord en drama in het DKO, ben ik me meer en meer aan het ontwikkelen in de taal van performance. De ervaring met Ode de Kort tijdens de summerschool en de opdracht voor Analyse en Reflectie, gaven me het vertrouwen dat dit de kunstvorm is waarin ik mezelf verder wil uitdagen en die ik ook als onderzoeksmethode wil inzetten.

URGENTIE EN RELEVANTIE VAN HET THEMA

Onze samenleving wordt meer en meer geteisterd door prestatiezucht, een overwaardering van de ratio en de daaropvolgende burn-outgevoelens. Veel mensen worden zich bijgevolg bewust van de lichamelijke gevolgen van stress en de manier waarop die onze gezondheid beïnvloedt. Ik zie en ervaar musea als belangrijke instellingen die op dat vlak kunnen ondersteunen in welzijn en herstel en zie daar voor mezelf als kunsteducator ook een rol in. Musea hebben daarom na te denken over de zintuiglijke en lichamelijke belevingsaspecten van een museumbezoek.

Hoewel musea zich de afgelopen jaren steeds meer bezighouden met belichaamde, zintuiglijke en emotionele vormen van kennis, waarbij persoonlijke ervaring voorop staat, ligt de nadruk in het actuele kunsteducatieve veld nog steeds voornamelijk op wat zichtbaar is. Dat heeft geleid tot een groei aan interactieve manieren om kunst te interpreteren, zoals VTS, Art-Based Learning, en andere visible thinking strategies. In welke mate dit soort kunstkijkwijzers een adequaat instrument zijn voor wanneer we kunst kunnen en willen ervaren vanuit de overige zintuigen, emoties en ons hele lichaam, is de vraag. Ze stimuleren voornamelijk de visuele geletterdheid. Vanuit deze manieren om naar kunst te kijken, worden het vaakst methoden en werkvormen ontwikkeld voor het onderwijs en in de publiekswerking van musea.

Het belang van de blik danken we aan Descartes, die een onderscheid tussen geest en lichaam maakte. Door de nadruk te leggen op het belang van het visuele (het ocularcentrisme) zetten musea de Cartesiaanse filosofie voort (Harris, 2015).

Wat me eveneens opvalt in de meeste erfgoedmusea, is dat de nadruk meer op de talige informatie gelegd wordt, dan op de sensorische beleving van de kunstbeschouwer, waardoor het cognitieve aspect bij het interpreteren van kunstwerken overheerst. Dat wij op deze manier met kunst omgaan, is een klassiek 18de-eeuws Westers principe. Bronnen die vanuit dit principe redeneren, stellen dat een museum gemaakt is om de 'juiste informatie' over te brengen op bezoekers. En dat bijvoorbeeld de kwaliteit van de gids wordt bepaald door het cognitieve niveau en het aantal diploma's kunstgeschiedenis dat de gids op zak heeft.

Het discours rond publieksbemiddeling geeft de laatste twintig jaar zo ook veel discussie over de rol die de curator daarbij heeft. Jane Reidla houdt in haar doctoraatsproefschrift een pleidooi voor de curator als de voornaamste autoriteit in het museum, wat betreft het verschaffen van informatie over de werken. *"Above all, the curator is the creator of the mediated content in the museum. When researching and developing collections, they are able to interpret artefacts, write about them, give lectures and make exhibitions."* (Reidla, 2021). Maar wanneer de nadruk teveel wordt gelegd op de tentoonstelling zelf en de curatoren en musea als de enige experts gelden, wordt de zintuiglijke beleving en de inzet van het lichaam van de bezoeker echter eerder over het hoofd gezien (Van Raemdonck, 2022).

ONDERZOEKSVRAAG

Op welke manier kan je van kunstbeleving meer een lichamelijke beleving maken in een museum?

Welke extra dimensie of diepgang kan een lichamelijke ervaring toevoegen aan een museumbezoek? Ik wil zoeken naar de beste vorm om de beleving van kunst in het museum op te roepen via het lichaam.

THEORETISCHE VERKENNING MET KERNBEGRIPPEN

Vanuit deze hoofdvraag, ontstaan vanzelf een aantal deelvragen. Bijvoorbeeld rond wat de lichamelijke ervaring dan juist is en of die, in een museale context, het best wordt aangeduid met het begrip multisensorialiteit, dan wel met de term embodiment?

Multisensorialiteit is een actueel thema in musea, dat eind 20ste eeuw ontstond vanuit een groeiende aandacht voor museumbezoekers met een visuele beperking en een betere bezoekerservaring voor kinderen. Een museale multisensoriële benadering zet sensorische elementen in om culturele kennis en erfgoedwaarden over te brengen bij bezoekers door middel van tactiele exploratie, olfactorische en auditieve prikkels en de stimulatie van de smaakzin (Van Raemdonck, 2021). In deze benadering gaat de lichamelijke beleving dus enkel over het gebruik van de vijf zintuigen.

Lichamelijkheid kan echter, afhankelijk van de invalshoek, ook aangeduid worden met het begrip embodiment. Dit is een holistisch koepelbegrip dat ervan uitgaat dat lichamen evengoed een verklarende kracht hebben als de geest. Embodiment omvat de biologische (somatische), intellectuele, emotionele, sociale, gendergerelateerde, artistieke en spirituele ervaring (Barbour, 2006). Het is een begrip dat in het artistiek onderzoek sinds het begin van de 21ste eeuw speelt. Het wordt bijvoorbeeld al langer gebruikt in de danswereld. Onderzoek naar embodiment benadrukt de relevantie van sensorische en motorische acties tijdens het leren, omdat het een effect heeft op de ontwikkeling van het brein. Dat heeft dus belangrijke gevolgen voor (museum)educatie (Harris, 2015).

Filosoof en vertegenwoordiger van de fenomenologie Merleau-Ponty stelde dat mensen leren over zichzelf en anderen door lichamelijk aanwezig te zijn en door de sensaties van beweging, in plaats van door te kijken en te zien wat er beweegt (Barbour, 2006). Hij wordt vaak aangehaald als een belangrijke referentie in de theorieën rond embodiment.

Het is dus belangrijk om het onderscheid te maken tussen multisensorialiteit en embodiment. Het eerste vertrekt vaak vanuit een zender-ontvanger principe, terwijl embodiment vertrekt vanuit een dialogisch principe. In feite het in 'relatie en in verbinding staan met', vanuit het volledige lichaamsbewustzijn. En daar zitten de zintuigen uiteraard vanzelf mee inbegrepen.

Ik heb mij voor dit onderzoeksplan voorlopig georiënteerd op beide begrippen. Ik ben me ervan bewust dat ik hier tijdens mijn researchfase een keuze in moet maken en helderheid over moet geven. Of mijn onderzoek zal gaan over de volledige lichamelijkheid of ik me beperk tot het gebruik van alle zintuigen, is dus voorlopig ook nog een deelvraag. Nog een vraag die ik me kan stellen is of ik tijdens mijn onderzoek in de lichamelijke beleving iets wil toevoegen aan het lichamelijk archief of wil werken met wat er al is...

Ook het begrip kunstbeleving wil ik verder exploreren in mijn researchfase. Wat bedoel ik met kunstbeleving? Als het gaat over interpretatie van een kunstwerk, dan hebben we te maken met een communicatiemodel. Op dat moment is de betekenis van een kunstwerk te herleiden tot vragen aan de bezoekers als: *Wat zijn de eigenschappen van dit kunstwerk? Hoe, waar, wat heb je gezien? Wat vertelt je dat? Wat neem je mee van een kunstwerk?* Maar als ik wil dat mijn onderzoek gaat over het 'beleven' als een holistisch model, gaat het ook over dat wat niet meteen observatief vast te stellen is. Het gaat dan niet alleen over wat

de bezoeker heeft gezien of geïnterpreteerd, maar over de totale ervaring op metacognitief niveau. *Hoe krijgt het kunstwerk een plek in de beleving van de bezoeker, zijn of haar wereld? Wat beleeft hij of zij, wat ervaart die en wat voor betekenis geeft die ervaring aan hem of haar? Welke zingeving roept dit op of tot welke zingeving leidt dit?*

Op dit moment is het niveau of de soort van kunstbeleving die ik wil onderzoeken, voor mij nog een belangrijke deelvraag, maar opnieuw ben ik er me van bewust dat ik hierrond eveneens keuzes zal moeten maken tijdens mijn onderzoek. Gaan bezoekers in dialoog met een kunstwerk, in interactie of is het het fysiek ontvangen wat er al is? Gaat het over het belevingsvol, ervaringsgericht beschouwen van kunst? Etc...

Zoals eerder vermeld, hebben musea de afgelopen jaren steeds meer aandacht voor doelgroepen en educatie. Dat merken we onder andere op, in de vernieuwde definitie van het museum door ICOM: *"A museum is a not-for-profit, permanent institution in the service of society that researches, collects, conserves, interprets and exhibits tangible and intangible heritage. Open to the public, accessible and inclusive, museums foster diversity and sustainability. They operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities, offering varied experiences for education, enjoyment, reflection and knowledge sharing."* (ICOM, 2022). Wat, in dit kader, als eerste opvalt zijn woorden als diversiteit, participatie, gevarieerde ervaringen... wat duidelijk maakt dat de focus op het publiek enorm aan belang heeft gewonnen, in vergelijking met de vorige definitie uit 2007.

Een specifiek aspect dat ik wil onderzoeken voor de ontwikkeling van mijn methode, is opstellingswerk, ook wel systeemopstellingen of systemisch werk genoemd. Grondlegger Bert Hellinger ontwierp een fenomenologische methode binnen de systeemtherapie om via het voelen van beweging van het lichaam, een huidige realiteit in kaart te brengen, de bron van verborgen dynamieken te ontdekken en naar een oplossing te gaan (Weber, 2015). Tot hiertoe kende ik het enkel als therapeutische methode, maar ik ben benieuwd of dit ook zou kunnen werken in de context van een museum om ons meer informatie te verschaffen over een werk op een lichamelijke manier. Het heeft ook een zeer theatrale vorm, die zich leent tot het gebruik van performance als methode.

Een selectie van bronnen die ik wil gebruiken voor het verderzetten van bovenstaande theoretische verkenning, staat verderop opgelijst onder '*Bronnenlijst voor het onderzoek*'.

AFBAKENINGEN

Mijn onderzoek wil een methode opleveren rond lichamelijke kunstbeleving in het aanbod van volwassenen in een museale context. Stakeholders daarbij zijn diensten publiekswerking in erfgoedmusea, gidsen en (een testgroep van) volwassen museumbezoekers.

Zoals eerder vermeld, moet ik wat het begrippenkader betreft, een onderscheid maken tussen de synesthetische benadering van de lichamelijke beleving in de zin van embodiment of het lichaam als geheel van zintuigen in de context van multisensorialiteit. Ik zal ook het begrip kunstbeleving moeten afbakenen.

In mijn hypothese verderop in dit onderzoeksplan, ga ik er vanuit dat lichamelijke ervaringen in het museum, niet alleen de kunstbeleving kunnen versterken, maar ook het persoonlijk

bewustzijn kunnen vergroten. Ik richt me in dit onderzoek echter enkel op het aspect van de kunstbeleving en niet op de introspectieve processen van de deelnemers, hoewel ik ervan uitga dat ze hierover uitspraken kunnen doen, wanneer ik peil naar hun bevindingen.

Werken met het lichaam rond bepaalde thema's in kunst, kan bovendien intense gevoelens losmaken bij de deelnemers, maar deze experimenten zijn geen creatieve therapie.

Het is in principe, naast het onderzoeken van een kunsteducatieve interventie met het lichaam, ook mogelijk om te onderzoeken welke andere aspecten van een museale presentatie een invloed kunnen hebben op de kunstbeleving in een museum, zoals scenografie, communicatie, promotie, zaalteksten, gidsen, architectuur, etc... Deze variabelen kan ik niet onderzoeken binnen de vastgestelde tijd, omdat ze een onderzoek op zich zouden kunnen zijn. Het zou wel kunnen dat ik proefondervindelijk vaststel dat deze aspecten, of niet eerder genoemd aspecten, een cruciale invloed hebben mijn methode.

Mijn onderzoek richt zich op volwassenen. Wanneer ik zelf rondleidingen geef aan volwassenen, voel ik in het huidige kunsteducatieve veld in musea weinig ruimte om het op een (vaak speelse) lichamelijke manier aan te pakken met volwassenen. Nog een reden waarom volwassenen mijn doelgroep zijn, is ook omdat het enige maturiteit en een zeker bewustzijnsniveau vraagt om met bvb. opstellingswerk aan de slag te gaan.

CONTEXT

De context waarin ik mijn experiment wil uitvoeren is het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen. Het KMSKA is nu reeds twee jaar de plek waar ik een vrijwillige stage doe en daardoor heb ik toegang tot het museum en eventueel ook toelating om voor of na de openingsuren de locatie te gebruiken voor onderzoek. De dienst publiekswerking heeft qua multisensorialiteit bij de recentelijke heropening van het museum voornamelijk ingezet op een aanbod voor kinderen. Voor jongeren en volwassenen zijn er audiogidsen, een VR ruimte en Radio Bart, maar er is nog veel ruimte en aanmoediging van de directie voor experiment en nieuwe ontwikkelingen.

HYPOTHESE

Mijn hypothese is dat de lichamelijke beleving van een kunstwerk in een museum bewust de beleving van dat kunstwerk én het persoonlijk bewustzijn kan beïnvloeden of versterken. Door routines of methodieken te gebruiken, waarin de zintuigen en het lichaam een substantiële rol spelen, worden we gestimuleerd om diepgaander naar kunst én naar onszelf te kijken.

- Via embodied knowledge en multisensorialiteit kan je enerzijds capteren en interpreteren welke betekenis (nog) in kunstwerken verborgen kan liggen. Het is een bron om iets te weten te komen over een kunstwerk en de verschillende aspecten van een kunstwerk op een andere manier te leren kennen en ervaren.

- Lichamelijkheid inzetten bij de beleving van kunst moedigt anderzijds introspectieve processen aan bij bezoekers. Dat heeft een impact op de relaties die we aangaan en het ontwikkelen van gevoelens van verbinding, verantwoordelijkheid, empathie en van (zelf)kennis. Dit aspect behoort echter niet tot de scope van mijn onderzoek.

AANNAMES EN CONTRA-INDICATIES

Voorafgaand aan mijn onderzoek rond het opnemen van interventies in musea die sterk afhankelijk zijn van fysieke ervaringen, heb ik enkele voorlopige aannames en contra-indicaties. Deze gaan over:

- Leerkansen. De meeste musea hebben voornamelijk een talige, cognitieve focus. Neurowetenschappers ontdekten dat de leerkansen van mensen verbeteren wanneer informatie meerdere zintuigen prikkelt. Door embodiment mee te nemen in publieksbemiddeling, kunnen mensen dus met meer aandacht aanwezig zijn, ervaren ze minder museummoeheid en leren ze meer bij dan bij het lezen van zaalteksten en het verwerken van abstracte concepten.
- Overlast. Werken met het lichaam in musea kan mogelijk andere bezoekers storen in hun bezoek. Dat zou kunnen betekenen dat dit experiment enkel kan plaatsvinden op een geïsoleerd tijdstip, op een op voorhand gecommuniceerd moment.
- Prikkel. Sommige mensen zijn prikkelgevoeliger dan anderen. Een teveel aan prikkels kan het leerproces in de weg staan.
- Entertainment. Er is voorzichtigheid in de museumsector rond het belang van educatie en de valkuil voor entertainment. Musea zijn soms terughoudend bij 'doe-activiteiten', om niet als speeltuin gecategoriseerd te worden. Een lichamelijke exploratie kan eerder als een kinderachtig, lichtvoetig spel worden gepercipieerd, ook door het publiek van volwassenen zelf.
- Inhoud. Teveel nadruk op de sensorische ervaring kan de interpretatie van een werk beperken. Interpretaties via lichaamsbeleving kunnen bijvoorbeeld historische of culturele contexten vervormen of vereenvoudigen. Of ze kunnen de complexiteit en nuances, rond de getoonde artefacten, ondermijnen.
- Inleving. Embodiment is verbonden met emoties. Deze interventies zouden enkel interessant kunnen zijn voor mensen die durven voelen.
- Toegankelijkheid. In de Vlaamse cultuur-beleidsnota 2019-2024 is inclusie een belangrijke peiler. Musea hebben de opdracht om de participatie te versterken, het bereik te verbreden en een kwaliteitsvol aanbod te voorzien voor kwetsbare doelgroepen, kinderen en jongeren. Het zou kunnen dat ze net daarom geen interesse hebben in een extra aanbod voor volwassenen en dat deze experimenten zich teveel in een niche bevinden, waardoor ze bang zijn om eerder publiek kwijt te raken dan een groter publiek aan te spreken.

ETHISCHE ASPECTEN EN GEVOELIGHEDEN

Ik weet niet wat de consequenties zijn voor de deelnemers op emotioneel vlak wanneer ze zich engageren voor de experimenten. Het gebruiken van een therapeutische methode als opstellingswerk voor onderzoek, zou meer kunnen losmaken bij de deelnemers dan dat ik zelf kan beheersen. Als na de eerste kleine interventie blijkt dat dit een risico is, zorg ik voor een therapeut of psycholoog als professionele by-stander.

Bewegen met het lichaam wordt niet door iedereen als even eenvoudig ervaren. Om informatie te krijgen van je zintuigen en je lichaam moet je als participant durven voelen. Dat is kwetsbaar en soms ook ongemakkelijk. Van nature verschillen personen in hoe bewust ze hun emoties en lichaam kunnen ervaren. Het is van belang goed te kunnen observeren wat er individueel gevoeld wordt en gebeurt in het lichaam. Het is moeilijk om dit algemeen in te zetten.

Het vergt wat lef om je lichaam te durven inzetten in een groep die je (nog) niet kent en/of in een ruimte waarin je bekeken wordt.

Aandacht voor het evenwicht tussen prikkels en rustmomenten in de experimenten en de vrije keuze voor de bezoeker om deel te nemen of niet zijn belangrijke aspecten om in het achterhoofd te houden.

De deelnemers zijn er tijdens de proefinterventies van op de hoogte dat dit een experimenteel onderzoek is en dat ze worden geobserveerd en gefilmd.

Interventies die een inzet van het lichaam vragen, kunnen onopzettelijk bezoekers uitsluiten, die niet volledig kunnen deelnemen vanwege mobiliteit, visuele of andere beperkingen,.

Fysieke interacties tijdens interactieve interventies op zaal zouden kunnen leiden tot beschadiging van de kunstwerken, waardoor de conservatie van de werken op lange termijn in het gedrang komt.

STRATEGIEËN EN METHODES

☐ **Desk research**

Om het veld te onderzoeken start ik met het scannen van meerdere bronnen (zie oa. bronnenlijst). Ik wil ook de historische achtergrond van multisensoriële belevingen in het museum leren kennen. Door een grondige, kritische en systematische analyse en synthese van literatuuronderzoek, wil ik mijn conceptueel kader en de betekenis van de kernbegrippen duidelijk bepalen. Op deze manier wil ik mijn onderzoeksvraag verfijnder kunnen formuleren. Vervolgens wil ik in bestaand onderzoek beloftevolle methodes zoeken en kijken op welke manier ik me hierop kan baseren voor mijn eigen onderzoek.

Documentatie en archivering doe ik door gedurende mijn hele onderzoeksperiode een onderzoeksdagboek en een research wall bij te houden, om mijn bevindingen en ervaringen te documenteren. Ik maakte eveneens reeds een padlet om mijn gebruikte of nog te lezen bronnen te archiveren.

☐ **Kritische vriend**

Ik vraag iemand, die vanuit zijn of haar perspectief een opmerkzame blik kan werpen op de voortgang van mijn onderzoek. Ik zoek daarvoor een professional uit publiekswerking die ervaring heeft met multisensorialiteit en/of embodiment en zich kritisch kan opstellen ten

opzichte van mijn experimenten, bevindingen en de onderzoekskeuzes die ik maak. Ik wil na mijn deskresearchfase en de verfijning van mijn onderzoeksvraag een eerste keer samenzitten met deze kritische vriend en vervolgens halverwege en naar het einde toe van het onderzoek.

Verder houd ik hem of haar ook online regelmatig op de hoogte van de vorderingen van mijn onderzoek via Research Catalogue of een ander online medium.

□ **Diepte-interviews**

Ik ga deskundigen uit de publiekswerking in musea interviewen. Ik wil contact maken met Sofie Vermeiren, diensthoofd publiekswerking bij Museum M, om haar te interviewen over haar ervaringen met en visie op multisensorialiteit. Ik wil aftoetsen of ze ervaringen heeft met het inzetten van het volledige lichaam bij kunstbeleving, wie best practices zijn, welke experimenten ze zelf nog graag zou willen uitvoeren of verkennen in het museum, etc...

Ook Caro Verbeek lijkt me razend interessant om te interviewen omdat ze onderzoek deed naar de rol van de zintuigen in het futurisme (2020). Momenteel is ze curator van Mondriaan en De Stijl in het Kunstmuseum Den Haag, waar ze een rondleiding cureert rond het visuele ritme in het werk van Mondriaan. Ze leert de boogiewoogie aan om zijn werk beter te begrijpen (Mondriaan danste zelf de boogiewoogie) en wordt omschreven met de fascinerende titel van 'academisch performer'. Ook met haar wil ik een diepte-interview organiseren, om te weten te komen hoe haar academische performances eruit zien en welke creatieve onderzoeksmethodes ze al heeft bedacht.

In een verkennend gesprek met Ria Verlinden of met Indra Torsten Preiss (twee opstellers in Antwerpen, die leerlingen waren van Bert Hellinger) bevraag ik wat zij als mogelijkheden zien om met opstellingswerk aan de slag te gaan met betrekking tot kunstbeleving. Ik wil één van hen vragen als facilitator voor een eerste proefinterventie en bij hen ook tools vinden om eventueel zelf als facilitator een experimentele interventie te kunnen uitvoeren.

Ik registreer al deze gesprekken via een dictafoon en transcribeer ze. Nadien doe ik een member-check en hou ik belangrijke bevindingen bij in mijn onderzoeksdagboek en op mijn research wall.

□ **Analyse van good practices**

Nadien ga ik de praktijk scannen. Ik wil enkele musea bezoeken die experimenteren met de multisensoriële aanpak. Het Huis van Alijn in Gent heeft zowel in de presentatie als in rondleidingen aandacht voor de tastzin. Het MAS in Antwerpen heeft laden die je kan uittrekken en geurvitrines en het Museum M in Leuven gebruikt geur, voelen, muziek maken, schrijven en tekenen. De tentoonstelling *Tate Sensorium* (2015) vond ik ook terug als inspirerend voorbeeld. Nog een buitenlandse inspiratiebron, is het Van Abbemuseum in Eindhoven, dat sinds 2021 een multizintuiglijke collectiepresentatie heeft met voelplaten, geurinterpretaties en soundscapes; *Dwarsverbanden*.

Ik neem deel aan de studiedag *Res-sentir/Op de tast?* op 23/11/2023 rond zintuiglijke experimenten en onderzoek in de kunsteducatieve praktijk. Hier kan ik verschillende

organisaties leren kennen die op dat vlak ook met experimenteel onderzoek bezig zijn en hun bevindingen hierrond te weten komen.

Ik wil kunstwerken en kunstenaars onderzoeken die gericht zijn op lichamelijke beleving. Hoe werken deze kunstwerken en wat kan ik daarvan leren? Hoe interessant is het als mensen alleen voelen met hun lichaam? Bekende kunstenaars die het lichaam in het museum verkennen via performances, zijn o.a. Tino Sehgal en Marina Abramović. Ik probeer ergens live performances bij te wonen en als dat niet lukt binnen het voorziene tijdsbestek, wordt dit een fenomenologisch onderzoek van filosofische reflecties op de performances, opnames en schriftelijke verslagen van persoonlijke ervaringen met de performances van participanten en kunstenaars.

Opnieuw houd ik al mijn bevindingen bij in mijn onderzoeksdagboek en op mijn research wall.

☐ **Auto-etnografisch onderzoek**

Ik wil ook de huidige lichamelijke bewegingen van de museumbezoeker in het KMSKA beter leren kennen. Er is onderzoek gedaan naar de wandelende bezoeker, dat laat zien dat een museum niet los staat van de bezoeker, maar dat het museum ontstaat door de wandelende aanwezigheid van de bezoeker. Wat me boeiend lijkt, is om de bewegingen van bezoekers zelf te gaan observeren in het museum, hoe ze kunstwerken benaderen en zich door het museum begeven en te kijken wat het me leert over de plek van het lichaam in deze context. Hiermee onderzoek ik het macrogedrag van de KMSKA-bezoeker door middel van observatie.

Ik maak veldnota's in mijn onderzoeksdagboek, zonder zelf in interactie te gaan met de bezoekers en door eerdere onderzoeken op dit vlak te vergelijken. Omdat hier reeds onderzoeken naar gedaan zijn, is dit een onderdeel dat ik niet zal uitvoeren wanneer het niet realistisch blijkt in de tijdsbegroting.

☐ **Experimenten**

Een heel groot deel van mijn onderzoek zal praktijk zijn, door interventies uit te testen. Om te weten te komen hoe je kunst in een museum anders kan beleven, wil ik performance/performatieve handelingen als methode inzetten. Dit lijkt me een evidente keuze, omdat het bij uitstek de manier is om lichaamsbeweging te onderzoeken.

Welke interventies ik allemaal juist ga doen, weet ik op dit moment nog niet. Eerste ideeën die in me opkomen, zijn:

- Bezoekers een lint geven bij een bepaald kunstwerk waarmee ze bewegingen kunnen maken
- Bezoekers een improvisatie laten doen bij een kunstwerk in de vorm van dans
- Bezoekers een bepaald materiaal laten voelen terwijl ze kijken naar kunst
- Bezoekers een bepaalde, zelfgekozen houding laten aannemen bij een standbeeld
- Bio-energetische oefeningen (Alexander Lowen) bij kunstwerken

- Donkere kamer waarin de bezoeker wordt ondergedompeld in een soundscape zonder beeld van het kunstwerk, wanneer de geluidservaring stopt, wordt het kunstwerk weer belicht
- Etc...

Één van de interventies die ik ook wil uitproberen, is opstellingswerk als performatieve handeling bij kunstbeleving. Ik wil het potentieel van opstellingen in het museum onderzoeken aan de hand van een kleine in situ interventie in het KMSKA met een beperkt aantal deelnemers.

Ik wil ook onderzoeken of er een link kan zijn met bio-energetica, social presencing theatre, mindfulness en de slow focuspraktijk, waarover ik veel research heb gedaan voor mijn vrije ruimte.

Ik documenteer en archiveer gedurende de hele periode mijn ervaringen en experimenten in mijn onderzoeksdagboek en op mijn research wall.

☐ **Participerende observatie**

Qua methodologie lijkt het me tijdens de interventies in een eerste fase goed om als participerende observator deel te nemen, (terwijl, tijdens de interventie met opstellingswerk, iemand anders dit experiment bijvoorbeeld faciliteert). Ik registreer de interventies met een camera om nadien te bekijken wat er gebeurde en probeer door zelf deel te nemen te voelen of deze interventies een effect hebben op mijn eigen beleving van kunst en hoe dan.

Ook hier gebruik ik mijn onderzoeksdagboek om te documenteren wat mijn ervaringen zijn.

☐ **Focusgroepen**

Vervolgens ga ik de interventies evalueren bij de andere deelnemers, door een gesprek te voeren in een focusgroep. Ik onderzoek hiermee verschillende procesvragen. Ik wil de beleving en het mogelijke veranderingsproces tijdens de interventie bevragen. Ik wil iets te weten komen over hun ervaring, hun perceptie op de ervaring, hun mening, hun houding, hun ideeën daarover en wat ze geleerd hebben en te weten komen of dit experiment een nuttige bijdrage levert aan kunstbeleving of wat er nodig is om de methode verder te verfijnen of om op zoek te gaan naar een andere methode. Hierrond doe ik ook een diepte-interview met de facilitator, indien dit iemand anders was dan ikzelf.

Ik neem alle gesprekken op met een dictafoon en transcribeer ze voor de navolgbaarheid van mijn onderzoek. Nadien doe ik een member-check.

☐ **Replicatie en facilitatie**

In een volgende fase wil ik een of meerdere interventies als methode voor kunstbeleving herhalen en zelf proberen faciliteren, om te ervaren hoe deze rol is en wat er voor nodig is om die optimaal te kunnen uitvoeren en als stabiliteitstoets voor dit onderzoek. Ik probeer op deze manier de betrouwbaarheid van mijn onderzoek te vergroten en nog meer door te dringen in de kern van de methode. Daarbij ga ik zelf een interventie leiden en de reacties van de participanten bekijken. Ik maak hierover veldnota's in mijn onderzoeksdagboek. Ook

deze interventie ga ik nadien evalueren in een focusgroep met de deelnemers. Ik voer ook opnieuw een gesprek met de vorige facilitator of de neerslag van het vorige interview te bekijken om onze ervaringen te vergelijken. Ik voorzie ook hier member-checking.

BRONNENLIJST VOOR HET ONDERZOEK

- Barbour, K. (2006). Embodied Engagement in Arts Research. *The International Journal of the Arts in Society Annual Review*. (Issue 1). DOI: 10.18848/1833-1866/CGP/v01i02/35628
 - Een bron die verschillende manieren van embodied knowledge beschrijft en ook enkele richtlijnen meegeeft om aan embodied research te doen.
- Levent, N., & Pascual-Leone, A. (2014). *The Multisensory Museum: Cross-Disciplinary Perspectives on Touch, Sound, Smell, Memory, and Space*. Rowman & Littlefield.
 - Een uitgebreid werk met verschillende essays waarbij vooral de teksten over embodiment in het oog springen.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Fenomenologie van de waarneming*. (D. Tiemersma, vertaler). Boom. (2017).
 - Filosofische onderbouwing voor het begrip embodiment.
- Reidla, J. (2021). *Curator as an expert and mediator in the paradigm of the new museum* [Doctoraatsproefschrift, University of Tartu]. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/366465223_Reidla_Jana_Dissert_Curator_as_an_expert_and_mediator_in_the_paradigm_of_the_new_museum
 - Een tegenbron die het belang van de curator aanscherpt als belangrijkste autoriteit wat betreft de informatie over de werken.
- Van Oost, O., Van Genechten, H., Daenen, R. (2016). *Museum van het gevoel: Musea op de huid van de samenleving*. (1ste editie). Politeia.
 - Een publicatie van FARO rond het zintuiglijke, maar ook het emotionele, empathische en persoonlijke voelen in musea en hoe dit gestimuleerd kan worden.
- Weber, G., Beaumont, H., Hellinger, B. (2015). *De verborgen dynamiek van familiebanden*. (1ste editie) (A. Dirksen, vertaler). Altamira. (2010).
 - Het standaardwerk over opstellingen.

BRONNENLIJST VOOR DIT ONDERZOEKSPLAN

- Barbour, K. (2006). Embodied Engagement in Arts Research. *The International Journal of the Arts in Society Annual Review*. (Issue 1). DOI: 10.18848/1833-1866/CGP/v01i02/35628
- Buydens, J. (2011). *Lygia Clark: een evolutie naar tactiliteit: een kritische bijdrage tot het onderzoek naar de participatie van de toeschouwer en zijn lichamelijke betrokkenheid bij moderne en hedendaagse kunst* [Masterproef, Universiteit Gent]. Universiteitsbibliotheek Ugent. URL: https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/363/RUG01-001786363_2012_0001_AC.pdf
- Harris, J. (2015). Embodiment in the Museum – What is a Museum? *New Trends in Museology 43b* | 2015, p. 101-115. DOI: <https://doi.org/10.4000/iss.422>
- ICOM Nederland. (2022). *Museumdefinitie*. URL: <https://icom.nl/nl/activiteiten/museumdefinitie>
- Reidla, J. (2021). *Curator as an expert and mediator in the paradigm of the new museum* [Doctoraatsproefschrift, University of Tartu]. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/366465223_Reidla_Jana_Dissert_Curator_as_an_expert_and_mediator_in_the_paradigm_of_the_new_museum
- Van Raemdonck, L. (2022). *Een multisensorieel museum: universal design als stap richting integraal toegankelijke musea in Vlaanderen en Brussel* [Masterproef, Universiteit Gent]. De Vlaamse Scriptiebank. URL: https://www.scriptiebank.be/sites/default/files/thesis/2022-10/VanRaemdonck_L_Sterckx_M_EenMultisensorieelMuseum_20220815.pdf
- Weber, G., Beaumont, H., Hellinger, B. (2015). *De verborgen dynamiek van familiebanden*. (1ste editie) (A. Dirksen, vertaler). Altamira. (2010).

TIJDSBEGROTING*

AUGUSTUS — SEPTEMBER 2023 TOTAAL: 16 DAGEN

- Scannen van bronnen en kernbegrippen bepalen: 6 dagen
- Research kunstwerken en kunstenaars: 1 dag
- Interview Sofie Vermeiren + transcriptie & museumbezoek Museum M in Leuven: 1 dag
- Interview Caro Verbeek + transcriptie: ½ dag
- Museumbezoek Van Abbemuseum: 1 dag
- Interview Ria Verlinden of Indra Torsten Preiss + transcriptie: 1 dag
- MKE Onderzoeksdag 15 sept: 1 dag
- Onderzoeksdagboek en opzetten van Research Catalogue: 4 dagen
- Kritische vriend: ½ dag

OKTOBER 2023 TOTAAL: 13 DAGEN

- Observaties in KMSKA: 1 dag
- Ontwerpen interventies: 1 dag
- MKE Research day 1 - 07 okt: 1 dag
- MKE Onderzoeksdag - 17 okt: 1 dag
- Planning en productie interventies: 2 dagen
- Experiment 1: 1 dag
- Experiment 2: 1 dag
- Groepsgesprek + interview facilitator: 1 dag
- Data-analyse: 2 dagen
- Onderzoeksdagboek en Research Catalogue: 2 dagen

NOVEMBER 2023 TOTAAL: 9,5 DAGEN

- Studiedag *Res-sentir/Op de tast?* op 23/11/2023
- Experiment 3: 1 dag
- Experiment 4: 1 dag
- Groepsgesprek + interview facilitator: 1 dag
- Data-analyse: 2 dagen
- MKE Onderzoeksdag - 24 nov: ½ dag
- Onderzoeksdagboek en Research Catalogue: 3 dagen

DECEMBER 2023 TOTAAL: 9,5 DAGEN

- Experiment 5: 1 dag
- Experiment 6: 1 dag
- Groepsgesprek + interview facilitator: 1 dag
- Data-analyse: 2 dagen
- MKE Research day 2 – 02 dec: 1 dag
- MKE Onderzoeksdag – 22 dec: 1 dag
- Onderzoeksdagboek en Research Catalogue: 2 dagen
- Kritische vriend: ½ dag

JANUARI 2024 TOTAAL: 10 DAGEN

- Herneming experiment(en) met mezelf als facilitator: 3 dagen
- Groepsgesprek + interview facilitator + transcriptie: 2 dagen
- Data-analyse: 1 dag
- Onderzoeksdagboek en Research Catalogue: 4 dagen

FEBRUARI 2024 TOTAAL: 10 DAGEN

- MKE Onderzoeksdag - 2 feb: 1 dag
- Verfijning methode: 1 dag
- Data-analyse: 1 dag
- Onderzoeksdagboek en Research Catalogue: 4 dagen

MAART 2024 TOTAAL: 7 DAGEN

- Data-analyse: 2 dagen
- Research Catalogue: 3 dagen
- MKE Onderzoeksdag – 1 mrt: 1 dag
- MKE Research day 3 – 16 mrt: 1 dag

APRIL 2024 TOTAAL: 9,5 DAGEN

- Data-analyse: 1 dag
- Onderzoeksdagboek afwerken: 3 dagen
- Verslag onderzoek: 2 dagen
- Research Catalogue afwerken: 2 dagen
- MKE Onderzoeksdag – 26 apr: 1 dag
- Kritische vriend: ½ dag

MEI 2024 TOTAAL: 9 DAGEN

- Data-analyse: 1 dag
- MKE Onderzoeksdag – 17 mei: 1 dag
- Afwerking onderzoek: 5 dagen
- Research Catalogue afwerken: 2 dagen

JUNI 2024 TOTAAL: 8,5 DAGEN

- MKE Onderzoeksdag – 7 juni: 1 dag
- Voorbereiding presentatie: 7 dagen
- Presentatie onderzoek: ½ dag

* Ik ben me bewust van het feit dat mijn onderzoeksplan eerder ambitieus is om binnen één onderzoeksjaar uit te voeren en dat mijn tijdsbegroting daardoor wellicht nog onderhevig zal zijn aan wijzigingen, die de haalbaarheid ten goede zullen komen.